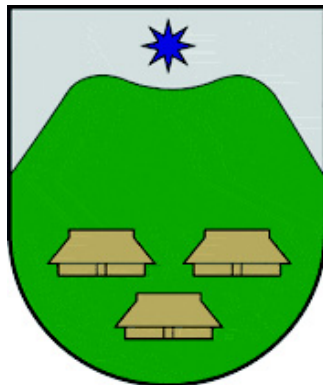

PAPILĖ

PARENGĖ
DANUTĖ MUKIENĖ

Papilė – vienas iš seniausių, gražiausių Žemaitijos miestelių. Jis – dešiniajame Ventos upės krante. Čia pat, už upės, – Daubiškiai.

Papilės herbas

Važiuojant keliu Kuršėnai–Mažeikiai, Papilė ranka pasiekama. Tai Akmenės rajono savivaldybės teritorijos pietinė dalis. Papilė – to paties pavadinimo seniūnijos ir seniūnaitijos centras. 4 km nuo jos – Dumbriai, 5 km – Kalniškiai, 19 km – Romučiai, 17 km – Žarėnai, 23 km – Šakyna, 24 km – Kuršėnai. Pro Papilę eina Liepos–Romnų geležinkelis.

Spėjama, kad miestelio vardas yra kilęs nuo jo teritorijoje anksčiau ant dviejų piliakalnių stovėjusių pilių. Piliakalniai, kad ir stipriai apgadinti, yra išlikę iki šiol. Dažniausiai lankomas piliakalnis, dunksantis Ventos upės kairiojoje pakrantėje. Pasak tyrinėtojų, jis pagal pirminę paskirtį buvo naudojamas V–XIV amžiuje. Šioje vietoje anksčiau į Ventą įtekėdavo nedidelis upelis. Piliakalnis jau XVIII amžiuje buvo stipriai apgadintas. Miestelio gyventojai ant šio piliakalnio yra įrėngę kapines. Jose – ir istoriko, rašytojo Simono Daukanto amžinojo poilsio vieta. Šiaurinėje ir vakarinėje piliakalnio papėdėje – senovinės papilio gyvenvietės vieta. Ši teritorija buvo tyrinėjama 1986, 1998, 2000 metais.

Kitas Papilės piliakalnis – dešiniajame Ventos upės krante. Tai – Pašalpos kalnas. Toje vietoje į Ventą taip pat seniau įtekėdavo nedidelis upelis. Tiek vieno, tiek kito pavadinimai nežinomi. Šis piliakalnis – tarsi natūraliai susiformavęs iškyšulys. Jo šlaitai statūs ir aukšti (iki 13 m aukščio). Piliakalnio viršūnėje anksčiau būta aikštelės. Rytinėje dalyje buvusios priešpilio aikštelės ilgis – 30 m, plotis – 28 metrai. Šio piliakalnio teritorijoje

Kęstutis Šiaulytis. Papilės bažnyčia. 2002m., akvarelė, pieštukas, 29,7 x 42 cm

anksčiau žmonės kasdavo rūsius bulvėms, veždavo žvyrą.

Papilės miestelis patenka į Ventos regioninio parko teritoriją. Kraštovaizdis čia įspūdingas, ypač miestelio pietinė dalis, kur kilpą daro Venta. Ventos upės pakrantėse stūkso jau minėti du piliakalniai. Unikali Papilės atodanga. Čia Ventos upės 2 km ilgio atkarpoje yra atsivėrę Juros periodo dariniai. Jose gausu to laikotarpio faunos liekanų. Čia dabar – geologinis draustinis. Atodangą pirmasis tyrinėjo Eduardas Eichvaldas (1830 m.). Čia taip pat yra dirbė mokslininkai Česlovas Chmielevskis, Adolfas Damušis, Alfredas Karlas Jenčas. 1863 m. pirmuosius išmirusių Juros periodo gyvūnų liekanų pavyzdžius čia rinko rašytojas Dionizas Poška. Ventos upės slėnio šlaituose ir Jurakalnio griovoje iš viso yra 9 Juros periodo uolienų atodangos. Jurakalnis – viena iš turistų ir poilsiautojų labiausiai lankomų vietų Papilėje. Ji yra Papilėje, kairiajame Ventos upės krante, apie 580 m į pietvakarius nuo gelžbetoninio tilto per Ventos upę ir apie 150 m į pietvakarius nuo buvusio malūno. Tai medžiais apaugusi kalva. Nuo skardžio ją skiria gili, į Ventos upės slėnį einanti griova. Įgyvendinant projektą „Bešeimininkių pastatų saugomose teritorijose likvidavimas, pažeistų teritorijų rekultivavimas bei objektų atkūrimas“, ši griova sutvarkyta, pritaikyta poilsui ir turizmui.

Priešais vieną iš Papilės kalvų auga liepa, šiuo metu turinti 13 kamienų (anksčiau būta 17).

Mieste du pagrindiniai architektūriniai akcentai – 1887 m. pastatyta Šv. Juozapo bažnyčia ir 1930 m. iškilęs skulptoriaus Vinco Grybo sukurtas, iš bronzos padarytas Simono Daukanto paminklas.

Papilės kraštą garsina čia gimę, gyvenę, dirbę iškilūs kraštiečiai. Pirmiausia tai kalbininkas, žodynininkas Chackelis Lemchenas (1904–2001), prozininkas, poetas, kunigas Stasys Būdavas (1908–1966), literatūrologas Vincas Maciūnas (1909–2003), pirmasis Panevėžio dramos teatro direktorius Jonas Sakas (1912–1987), mokslininkė, visuomenės veikėja Danutė Emilija Lapienienė-Kiminaitė (g. 1928), žurnalistas Albinas Anušis (g. 1944), tapytojas Henrikas Čerapas (g. 1952), matematikė, informatikė Joana Lipeikienė (g. 1946), karininkas, karinis diplomatas Edvardas Mažeikis (g. 1961).

SVARBIAUSI ĮVYKIAI, DATOS, FAKTAI

Papilė pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose paminėta 1339 m., aprašant Livonijos kariuomenės žygį į šį kraštą. Tais metais Papilė buvo stipriai nuniokota.

1359 m. istoriniuose šaltiniuose rašoma apie Kalavijuočių ordino veiksmus Papilės apylinkėse.

Po 1413 m. Žemaičių krikšto Papilė priklausė Medininkų (Varnių) vyskupams.

1483–1492 m. Papilėje buvo statoma pirmoji katalikų bažnyčia. Ji pradėjo veikti 1493 metais.

XV a. Papilė buvo Papilės pavieta centras.

XVI–XVII a. susiformavo Papilės miestelis.

Nuo 1600 m. Papilė rašytiniuose šaltiniuose minima kaip miestelis.

1702 m. Papilei suteikta prekybos privilegija (gauta teisė miestelyje rengti turgusir mugės).

1804 m. įkurta Papilės parapiinė mokykla. Tuo metu čia mokėsi 26 mokiniai (11 berniukų ir 15 mergaičių). Mokykla, laikui einant, keletą kartų buvo reorganizuota. Dabar tai Papilės gimnazija.

Iš kairės: skulptoriaus Vinco Grybo sukurtas paminklas Simonui Daukantui ir S. Daukanto memorialinis muziejus Papilėje. Danutės Mukienės nuotraukos

1861–1864 m. Papilėje gyveno iškilius lietuvių istorikas ir rašytojas Simonas Daukantas (1793–1864). Jis čia mirė. Palaidotas kapinėse ant Papilės piliakalnio. 1925 m. antkapinį paminklą – akmenyje iškalta vėtros nulauztą ažuolą – jam sukūrė buvęs knygnešys, liaudies meistras Antanas Raudonis.

Papilėje yra išlikęs namas, kuriame gyveno S. Daukantas. Jame dabar veikia S. Daukanto memorialinis muziejus (dabar – Akmenės krašto muziejaus padalinys).

1863 m. kovo mėnesio pradžioje Biliūniškių miške, šalia dvarininko Važinskio palivarko, Šiaulių apskrities sukilimo organizatoriaus kapitonas Jonas Stanevičius kartu su broliu Povilu ėmė burti sukilėlius. Per mėnesį jų buvo čia surinkta apie 200. Šis būrys kovojo Akmenės, Papilės, Tryškių apylinkėse.

1863 m. birželio 22 d. prie Papilės esančiuose Draginių miškuose B. Dlusčio-Jablonovskio vadovaujami sukilėliai mūšyje įveikė čia kovojusias reguliariosios Rusijos kariuomenės pajėgas. Po sukilimo už dalyvavimą jame dalis Papilės gyventojų buvo nuteista.

1864–1904 m. Papilės apylinkėse, Akmenėje ir daugelyje kitų rajono vietų veikė slaptos lietuviškos mokyklos, buvo platinama uždrausta lietuviška spauda lotyniškais rašmenimis.

1867 m. Papilės parapiinė mokykla reorganizuota į valdinę pradinę mokyklą. Lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo metais čia dirbo tik rusų tautybės mokytojai.

1871–1873 m. nutiestas Liepojos–Romnų geležinkelis. Jam pradėjus veikti, Papilės reikšmė šiame krašte išaugo, miestelyje padaugėjo statybų, amatininkų.

1880 m. Papilėje įkurta Rusijos pašto stotis.

1884 m. Rygoje buvo pagaminta pirmoji Simono Daukanto kapo antkapinė plokštė.

1887 m. Papilėje pastatyta mūrinė dvibokštė Šv. Juozapo bažnyčia, kuri čia stovi iki šiol. Jos statyba rūpinosi kun. Juozapas Ambrazavičius ir parapijiečiai. Bažnyčiai pradėjus veikti, į vieną jos bokštų įkelti varpai. Vargonai į naująją bažnyčią perkelti iš senosios bažnyčios.

Tarpukaryje Papilė buvo Papilės valsčiaus centras.

Nuo 1904 m., lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis pa-

naikinimo, Papilėje veikė atskiros mergaičių ir berniukų mokyklos.

XX a. I pusėje Papilės pradinė mokykla nuolat buvo kilnojama iš vienos vietos į kitą, nes ji savo pastato neturėjo. Mokykla tuo metu veikdavo privačiuose namuose bei valsčiaus pastate, kuris stovėjo netoli dabartinės Papilės Simono Daukanto gimnazijos.

1909–1911 m. Papilės mokykloje mokytojavo garsi to krašto tautodailininkė Mikalina Glemžaitė.

1923 m. gruodžio mėnesį Papilės Simono Daukanto knygynoskaityklos valdybos nariai (pirmininkas J. Šiuša, sekretorius P. Šliauteris, nariai J. Šliauteris ir L. Mockaitė) leidinyje „Lietuva“ paskelbė kreipimąsi į Lietuvos visuomenę dėl būtinybės pastatyti antkapinį paminklą ant S. Daukanto kapo Papilėje.

1926 m. spalio 31 d. iškilmingai atidengtas naujas S. Daukanto antkapinis paminklas, kurį sukūrė tautodailininkas, buvęs knygnešys Antanas Raudonis. Iškilimėse dalyvavo didelis būrys to meto Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjų, kalbėjo Seimo pirmininkas Justinas Staugaitis, prof. Mykolas Biržiška ir daugelis kitų susirinkusiųjų. Tą dieną buvo surašytas iškilmingas paminklo atidarymo aktas. Nulauzto ažuolo kamieną simbolizuojančiame paminkle yra iškalti žodžiai: „Simanui Daukantui. Iki visuomenė pastatys paminklą, atitinkamą nuveiktiems Tavimi darbams, Tavo atminčiai skiriu šį savo rankų darbo paminklą A. Raudonis“.

Vykstant naujojo paminklo kūrimo ir pastatymo darbams, pirmoji, 1864 m. padaryta S. Daukanto kapo akmens plokštė buvo perduota Kauno karo muziejui, kuris tada ją padėjo šalia muziejuje turėto S. Daukanto paminklinio biusto.

1927 m. Lietuvoje buvo sudarytas komitetas, kuris pradėjo rūpintis tolimesniu istoriko, rašytojo Simono Daukanto atminimo įamžinimu. Tais metais apsispręsta dėl paminklo S. Daukantui statybos Papilėje.

1928 m. paminklą S. Daukantui, kuris turėjo iškilti Papilėje, sukūrė skulptorius Vincas Grybas.

1930 m. rugsėjo 31 d. Papilės miestelio aikštėje atidengtas skulptoriaus Vinco Grybo sukurtas paminklas S. Daukantui, kuris pasta-

(Nukelta į 20 p.)

Kairėje – Simono Daukanto kapas Papilėje.
Apačioje ir dešinėje – Papilės piliakalnis (čia dabar – Papilės miestelio kapinės)

(Atkelta iš 19 p.)

tytas daugiausia už pedagogų paaugotas lėšas. Jas surinko komitetas, vadovaujamas iš Viekšnių kilusio kultūros ir literatūros istoriko, Lietuvos nepriklausomybės akto signataro Mykolo Biržiškos. Tai vienas iš žymiausių skulptoriaus V. Grybo kūrinų. Juo ne tik įamžintas iškilaus žemaičio atminimas, bet ir sukurtas žmogaus išminties, laisvės ir valios simbolis.

Sovietmečiu Papilė buvo Papilės apylinkės centras.

Apie 1934 m. pradėjo veikti naujai pastatyta tipinė šešių skyrių Papilės pradžios mokykla, vėliau pavadinta Simono Daukanto vardu. Tarpukario metais mokykloje dirbo mokytoja Maslauskaitė-Rekašienė, Morkūnaitė, Žukauskaitė, kapelionas Pacevičius ir daugelis kitų šviesuolių. Tuo laikotarpiu čia aktyviai veikė skautų, angelaičių ir keletas kitų organizacijų. 1934 m. Papilės mokyklos direktoriumi dirbo Pranas Šliauteris. Vėliau, po įvairių mokyklos reorganizacijų, jos direktoriais yra dirbę: Balčiūnas, Vladas Rasiakas, Aleksandras Šešelgis, Petras Vaišvila, Algirdas Monkevičius, Jovita Monkevičienė, nuo 2005 m. mokyklos direktorius yra Ramūnas Perminas. Papilės mokyklose yra mokytojų iškilūs visuomenės, kultūros veikėjai Albinas Anužis, Stasys Būdavas, Edvardas Mažeikis, Melchioras Račkauskas, Antanas Šliauteris ir daugelis kitų.

1934 m. Biliūniškėse atidengtas paminklas 1963–1964 m. suki-

lėjams. Paminklo projektą parengė Papilės krašte gimęs pedagogas Kazimieras Skerstonas.

1937 m. veiklą pradėjo dabartinė Papilės miestelio Kazio Narčiaus biblioteka (Nepriklausomybės g. 33). Tada ji turėjo trečios eilės bibliotekos statusą. Ji įsteigta įgyvendinant 1936 m. Lietuvos Vyriausybės patvirtintą Valstybinį viešųjų bibliotekų įstatymą.

1943 m. Papilėje atidaryta progimnazija. Jos įkūrimu labiausiai rūpinosi mokytojai Balčiūnas (jis buvo ir pirmasis progimnazijos direktorius), Dragūnas bei Mockus. Vieni iš pirmųjų gimnazijoje pradėjo dirbti mokytojai Dragūnas, Požarskytė, Šilkas. Karo metais čia mokėsi apie 150 vaikų.

Karo pabaigoje, priartėjus frontui, mokykla kuriam laikui darbą nutraukė, nes jos patalpose buvo įkurta karo ligoninė. Progimnazija darbą atnaujino vokiečius išstūmus iš Lietuvos. 1945–1946 m. progimnazijoje dirbo mokytojai Jonas Karčiauskas, Elena Štuopienė, Bronė Siekytė, Joana Stulpinaitė, Bronius Štuopis ir kt. Tuo metu Papilėje veikė progimnazija ir pradžios mokykla, kuriai vadovavo mokyklos vedėjas Jonas Karčiauskas. Progimnazija buvo ne tik svarbiausias švietimo, bet ir kultūros, sporto auklėjimo centras apylinkėje. Čia vykdavo reikšmingi kultūros, sporto ir kiti renginiai, sutraukdavę didelį skaičių miestelio ir jo apylinkių gyventojų.

Antrojo pasaulinio karo metais stipriai nukentėjo Papilės šv. Juozapo bažnyčia – gaisro metu ji apdegė, buvo numušti bokštai. Bažnyčia suremontuota pokario metais. Atstatyti bokštai yra žemesni

negu buvusieji iki karo. Bažnyčios viduje derinamas neoklasicistinis interjero stilius su neogotikiniu. Dabar Papilės šv. Juozapo bažnyčioje (J. Basanavičiaus g. 4A) ganytojų pareigas atliekantys kunigai aptarnauja ir Šiaudinės Švč. Mergelės Marijos bažnyčią.

1945 m. naujai atidaryta Papilės valstybinė biblioteka. Tais metais jos spaudinių fondą sudarė 500 brošiūrų ir keletas knygų.

Sovietmečiu Papilė buvo paukštininkystės tarybinio ūkio ir Simono Daukanto kolūkio centrinė gyvenvietė.

1948 m. spalio 20 d. Papilės progimnazija reorganizuota į vidurinę mokyklą. Jos direktoriumi tapo Petras Vaišvila.

1951 m. Papilės vidurinėje mokykloje (taip ji vadinosi iki 1968 m.) veikė I–XI klasės, jose mokėsi 460 mokinių.

1958 m. įkurtas Papilės vidurinės mokyklos muziejus. Jo iniciatoriai buvo mokytojai G. Putinaitė ir O. Vištakis.

1960 m. Papilėje, Ventos upės skardyje, esantis 120 ha ploto atodangų ruožas, kur itin daug Juros periodo liekanų, buvo paskelbtas geologiniu draustiniu, 1964 m. – geologiniu paminklu.

1962 m. pradėjo formuotis dabartinė Papilės seniūnijos teritorija. Po Antrojo pasaulinio karo iki to laiko čia buvo daug smulkių apylinkių. Nemažai Papilės seniūnijos kaimų anksčiau yra priklausę buvusiam Kuršėnų rajonui.

1963–1964 m. pastatytas pirmasis Papilės vidurinės mokyklos priestatas.

1968 m. S. Daukanto 175-ųjų gimimo metinių proga Papilės vidurinei mokyklai suteiktas Simono Daukanto vardas.

Iki 1970 m. dabartinės Papilės seniūnijos teritorijai priklausė ir tuometinės nedidelės Barvydžių Biliūniškių, Kairiškių, Klaišių bei Ur-

bonaičių apylinkės. Tuo laikotarpiu Papilės apylinkę vadovavo Marijona Barvydaitė. Prieš ją šias pareigas ėjo Juozas Povilauskas.

1978 m. Papilės centre, buvusios senosios „žydų šulės“ vietoje, iškilo kultūros namai. Šiame pastate įsikūrė ir Papilės valstybinė biblioteka, iki to laiko ilgai veikusi apylinkės administracijos pastate.

1980 m. iškilo dar vienas Papilės vidurinės mokyklos priestatas – naujas trijų aukštų pastatas.

1985–1987 m. Papilės apylinkės tarybos vykdomojo komiteto pirmininku dirbo Jonas Serapinas.

1986 m. panaikinta Kairiškių apylinkė, o dalis jos teritorijos, esančios dešiniajame Virvytės upės krante, priskirta Papilei. Taip susiformavo dabartinė Papilės seniūnijos teritorija, kuriai tuo metu priklausė apie 250 km² ploto. Vėlesniais metais ji mažai keitėsi.

1986 m. Papilėje, buvusioje Papilės altarijoje, kunigo Igno Vaisvilos name, kuriame 1861–1864 m. gyveno ir mirė Simonas Daukantas, duris atvėrė Akmenės rajono savivaldybės įsteigtas memorialinis Simono Daukanto muziejus. Jo vedėja dirbo Danutė Veisienė. Muziejuje sukaupia ir ekspozicijose pristatoma apie 2 000 eksponatų. Tai A. Banio, A. Každailio, A. Surgailienės, S. Šakalio, K. Šimonio, A. Švažo, R. Tarabildos ir daugelio kitų žmonių muziejui padovanoti, surinkti kūriniai, įvairūs su S. Daukanto gyvenimu ir kūryba susiję dokumentai, prisiminimai apie jį, paties S. Daukanto iš obels šakų padaryta kėdė, Justino Marcinkevičiaus kūrinio „Daukantas“ rankraštis, S. Daukanto antkapinė plokštė. Lankytojų dėmesį patraukia ir už muziejaus prasidedantis XVIII a. išgrįstas akmeninis takas, kuriuo pasiekiamos Ventos upės pakrantė.

(Nukelta į 22 p.)

Papilės apylinkės. Alfonso Katkaus nuotrauka

Kairėje – Papilės šv. Juozapo bažnyčia. Viršuje: daugiakamienė Papilės liepa ir Simono Daukanto memorialinis muziejus. Danutės Mukienės nuotraukos

(Atkelta iš 21 p.)

1986 m. prie Papilės bibliotekos prijungta Gumbakių kaimo biblioteka. Tuo metu bibliotekos fonduose buvo apie 4 000 vnt. spaudinių.

1986, 1998 ir 2000 m. buvo tyrinėjama Papilės piliakalnio senovės gyvenvietės teritorija.

1987–1991 m. Papilės apylinkės vykdomojo komiteto pirmininke dirbo Aldona Dagelienė.

1990 m. Papilės apylinkės viršaičiu išrinktas Antanas Vaičius, prieš tai dirbęs Papilės paukštininkystės ūkio profsąjungos komiteto pirmininku. Papilės miesto reikalais jis rūpinasi iki šiol. Dabar A. Vaičius – Papilės seniūnijos seniūnas.

1995 m. Papilė tapo to paties pavadinimo seniūnijos centru.

1998 m. penkios Simono Daukanto vardą turinčios vidurinės mokyklos (Kretingos, Lenkimų, Papilės, Šiaulių ir Vilniaus) pasirašė sutartį dėl bendradarbiavimo ir mokykloms keliamų uždavinių įgyvendinimo ugdant ir auklėjant jaunąją kartą. Paskutiniaisiais metais Papilės Simono Daukanto gimnazijos direktoriaumi dirba Ramūnas Perminas. Papilės S. Daukanto gimnazijoje mokosi daugiau negu 570 vaikų. Veikia gimnazijos filialas – Klaišių pradinio

ugdymo skyrius. Gimnaziją lanko Papilės miestelyje bei Barvydžių, Biliūniškių, Baublių, Čiuinių, Daubiškių, Draginių, Dumbrių, Eglesių, Griežčių, Gamėnų, Gumbakių, Rimšių, Latvelių, Kairiškių, Kalniškių, Kinkių, Klaišių, Šaltiškių, Šiaudinės, Šiliškių, Vegerių, Vienrankių kaimuose gyvenantys vaikai.

1998 m. įkurtas Papilės seniūnijos rėmimo fondas. Daugiau kaip 100 tūkst. litų, kuriuos skyrė šis fondas, panaudota įgyvendinant projektą „Papilės kultūros ir istorijos įamžinimas“.

1999 m. gegužės 7 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus dekretu Nr. 431 patvirtino Papilės herbą (sukūrė dailininkas Saulius Bajorinas). Herbe žalia spalva pavaizduotas pilies kalnas simbolizuoja ryšį tarp žemės ir dangaus, amžinybę, pastovumą, kalno apačioje esantys aukso spalvos trys nameliai – gyvenvietę, o sidabro fone esanti aštuoniakampė mėlyna žvaigždė – budrumą, apsaugą.

1999 m. gegužės 20 d. Heraldikos komisija prie Respublikos Prezidento patvirtino Papilės miestelio vėliavos projektą (sukūrė dailininkas Saulius Bajorinas). Vėliava pašventinta 1999 m. liepos 6-ąją, miestelyje minint Valstybės dieną. Vėliavą, kartu ir herbą pašventino Papilės klebonas Jonas Bučelis.

2001 m. Papilėje buvo 1 449 gyventojai.

2003 m. vasario 15 d. VĮ „Lietuvos paštas“ į apyvartą išleido penkis tęstinės serijos „Miestų herbai“ pašto ženklus, tarp kurių buvo ir Papilės herbas. Pašto ženklo autorius – dailininkas Saulius Bajorinas. Ženkla (1 lito nominalo) 0,5 mln. tiražu išspausdino Budapešto vertybinių popierių spaustuvė.

2003 m. kovo 4 d. veiklą pradėjo Papilės kultūros ir laisvalaikio centras. Jis rūpinasi pramogų organizavimu. Šiame centre repetuoja 7 mėgėjų meno kolektyvai. Tai liaudiškos muzikos kapela (vadovas Antanas Erlickis), vaikų dramos ratelis, pramoginės muzikos grupė „Ekstra“ (vadovas Saulius Montvilas), jaunučių tautinių ir kitokio šokio žanro kolektyvas, berniukų modernaus šokio, merginų šiuolaikinio šokio kolektyvai (vadovas Marius Gedaminkas), jaunimo skaitovų grupė (vadovė Kristina Grudžinskaitė). Šio centro darbuotojai bendradarbiauja su seniūnijos bendruomene, Papilės Simono Daukanto gimnazija, Simono Daukanto, Lazdynų Pėlėdos muziejais Ventos ir Naujosios Akmenės muzikos mokyklomis, kitomis Akmenės rajono ir kaimyninių rajonų kultūros, švietimo įstaigomis.

2003 m. balandžio 12 d., minint Papilės 750-ąsias metines, seniūno Antano Vaičiaus iniciatyva iškilmių metu pradėtas sodinti Papilės vardinis ąžuolynas.

2004–2006 m. „Versmės“ leidykla išleido du knygos „Papilė“ tomus. Juose paskelbti 96 autorių parašyti 127 straipsniai.

2006 m. užbaigtas įgyvendinti projektas „Bešeimininkių pastatų saugomose teritorijose likvidavimas, pažeistų teritorijų rekultivavimas bei objektų atkūrimas“. Jo metu Ventos regioninio parko teritorijoje atkurta Papilės atodanga. Darbai buvo finansuojami iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų.

2007 m. išleistas fotoalbumas „Papilės kraštas“.

2009 m. išleistas Leopoldo Rozgos spaudai parengtas Papilės krašto žymių žmonių autobiografijų žodynas „Papilė širdyse ir likimuose“.

2009 m. Vytautas Fokas sukūrė ir Papilei padovanojo interneto svetainę „Papilė“ <http://www.papile.lt/>.

Paskutiniaisiais metais Papilės seniūnijai priklausė 23,8 tūkst. ha ploto teritorija. Čia, Papilės miestelyje ir 68 kaimuose, gyvena apie 3,5 tūkst. žmonių. 25-iose kaimuose gyventojų jau nebėra – išlikę tik kaimų pavadinimai. Didžiausios seniūnijos gyvenvietės yra Biliūniškiai, Daubiškiai, Eglesiai, Gumbakiai, Kairiškiai, Kalniškiai, Klaišiai, Papilė.

Papilės miestelyje daugiausiai atvykstančiųjų dėmesio sulaukia Simono Daukanto memorialinis muziejus, S. Daukanto kapas, ant kurio stovi skulptoriaus Antano Raudonio sukurtas antkapinis paminklas, 13 kamienų Papilės liepa, Rudikių bei Užbrasčių ąžuolai, Papilės „beždžionių tiltas“ per Ventą, Papilės piliakalniai, Papilės atodanga, seniūnijos teritorijoje išlikusios 6 dvaro sodybos ar jų fragmentai, 5 malūnai ar jų fragmentai, Apžadų kapeliai.

Papilės parke auganti Papilės liepa – gamtos paminklas. Spėjama, kad ji čia auga nuo 1860 metų. Liepos kamienų storis – apie 0,3 metrų, medžio aukštis – apie 23 metrai. 1982 m. liepa dar turėjo 16 kamienų. 2007 m. vienas iš jų nulūžo, vėlesniais metais – dar du.

Rudikių ąžuolas auga Rudikių kaime, kairiajame Ventos upės krante. Tai storiausias paprastas ąžuolas Akmenės rajone. Jo apimtis krūtinės aukštyje – 6,02 m, o laja siekia 27 x 30 metrų.

Baublių kaime, laukymėje tarp miškų, augančio Užbrasčių ąžuolo apimtis krūtinės aukštyje yra 5,80 m, o medžio aukštis siekia apie 28 metrai.

Papilės apylinkėse senųjų dvarų, parkų yra išlikę nedaug, dažniausiai – tai tik likusių dvarų sodybų fragmentai, kuriuos dabar prižiūri nuosavybės teises atgavę šeimininkai arba seniūnija, joje veikiančios kaimų bendruomenės.

Geriausi dvarų kultūros liudininkai – buvusių Eglesių, Kairiškių, Klaišių, Meškėnų, Papilės ir Paragių dvaro sodybų parkai.

Eglesiai – 4 km į šiaurės rytus nuo Papilės. Parkas – šiaurės rytinėje kaimo dalyje, tarp kelio Papilė–Kruopiai ir Šaltiškių tvenkinio. Jis užima 2,7 ha žemės plotą.

Eglesių dvaras nuo 1906 m. pradžios priklausė Aleksandro Godlevskio dukrai Zofijai Bučekienei, kurios vyras Emanuelis buvo girininkas ir dvaro sodyboje suformavo gražų parką. Čia augo daug vietinių bei atvežtinių (introdukuotų) medžių, krūmų. Sovietmečiu dvaro sodyba, kurioje jau nėra likę pastatų, priklausė Simono Daukanto kolūkiui. Šiuo metu parku rūpinasi Papilės seniūnija, Eglesių kaimo bendruomenė. Parke šiuo metu auga ąžuolai, tarp jų ir Lietuvoje gana retas raudonasis ąžuolas, klevai (yra 2 totoriniai), liepos, paprastieji uosiai, tuopos, paprastieji bukai, gudobelės, melsvoji dygioji eglė, vakarinės tujos, Vanhuto lanksvos, Veimuto pušis, Sukačiovo maumedžiai, pilkasis kėnis, 3 sidabriniai kėniai, paprastasis skirpstas, baltažiedis vilkmedis, paprastoji vinkšna, 2 melsvo-

(Nukelta į 24 p.)

Papilės kapinės. Alfonso Katkaus nuotrauka

(Atkelta iš 23 p.)

sios pacūgės, alyvų ir įvairūs kiti krūmai. Yra išlikę ir dalis buvusio sodo medžių.

Kitas Papilės seniūnijos parkas yra Kairiškiuose, gyvenvietės vakarinėje dalyje, dešiniojoje Virvytės upės pakrantėje. Jis priklauso Vladiui Sirutavičiui. Parko teritorija užima 12,6 hektarų. Yra čia ir 2 ha dydžio vaismedžių sodas, kuris auga palei upę. Vakarinėje ir pietinėje sodo dalyje ošia liepos. Klevai, liepos juosia sode esantį nedidelį vandens telkinį. Iš vertingesnių parke augančių medžių paminėtinas paprastasis kaštonas, totorinis klevas, sibirinis maumedis.

Klaišių parkas (plotas 11,1 ha) taip pat turi savo šeimnininką. Tai Vincas Karvelis. Dar 1925 m. Klaišių dvarą jo tėvas nusipirko iš Eugenijaus Burbos. Parkas čia suformuotas dešinėje Pragalvio upelio pakrantėje. Dvaro klestėjimo laikus mena paprastasis ąžuolas (skersmuo – apie 1,3 m), liepų ir kaštonų eilė, senosios drebulės, klevai, uosiai ir kiti čia augantys senieji medžiai. Dvaro pastatų sodyboje išliko nedaug.

Buvusios Meškėnų dvaro sodybos parkas – apie 300 m nuo Šiaudinės kaimo kapinių. Jis užima 4,4 ha dydžio plotą. Važiuojant keliu Papilė–Balsiai į šią buvusią dvaro sodybą užsukti kviečia 100 liepų alėja, kuri nueina iki pat parko vidurio. Vieną liepą nuo kitos skiria 7,5 m. atstumas. Liepomis apsodintas ir visas parkas, kuriam auga alyvos, beržai, drebulės, paprastieji klevai, pušys, uosiai, Engelmano eglė, europinis maumedis, kaštonai, paprastųjų karaganų krūmai. Sodyboje yra ir buvusio sodo fragmentų.

Senojo Papilės dvaro liudininkai – išlikę dvaro parko fragmentai. Jie – dešinėje Ventos upės pakrantėje, Liepų gatvėje. Nuo tilto per Ventą iki parko – apie 300 metrų. Labiausiai lankomas objektas parke – 13 kamienų liepa (iki 1982 m. kamienų būta 16). Galingos čia augančios 6 kanadinės tuopos, kurių storiausios apimtis – 4,6 metrų. Iš retesnių medžių čia auga mažalapės liepos.

Viena iš gražiausių, geriausiai išsilaikiusių ir pastaraisiais metais prižiūrimų buvusių dvarų sodybų yra Paragiuose. Ji – dešinėje kelio Balsiai–Papilė pusėje. Parkas užima 3,4 ha teritoriją. Ši dvaro sodyba yra priklausiusi seserų rašytojų Marijos Lastauskienės ir Sofijos Pšibiliauskienės, kurios pasirašinėjo bendru Lazdynų Pelėdos vardu, tėvams. Čia rašytojos yra kurį laiką gyvenusios. Dabar rekonstruotuose, atstatytuose dvaro pastatuose (stovi gyvenamasis namas, klėtis, daržinė, pirtis) veikia šio dvaro, rašytojų atminimą saugantis ir jų kūrybą populiarinantis muziejus. Didingi senieji parko medžiai, paslaptingos išlikusios liepų alėjos. Auga baltosios tuopos, klevai, uosiai, 2 karpotieji beržai, nemažai lazdynų, kitų medžių ir krūmų.

Papilėje dėmesį patraukia ir miestelio 750 metų jubiliejaus proga seniūno Antano Vaičiaus iniciatyva pradėtas sodinti vardinis ąžuolynas. Jis suformuotas tarp senųjų kapinių ir kelio Papilė–Raudėnai, ant Ventos upės skardžio. Medeliai čia pradėti sodinti iškilmų metu 2003 m. balandžio 12 dieną. Tąsyk buvo pasodinti 75 ąžuoliukai. Jų skaičius nuolat auga. Pasodinti parke medelius suteikiama garbė į Papilę atvykusiems iškiliams visuomenės, mokslo, kultūros, valstybės veikėjams, žmonėms, savo darbais garsinantiems Papilę.

Atvykstančiųjų ir technikos paminklus tyrinėjančių žmonių dėmesio nuolat sulaukia Papilės seniūnijos teritorijoje esantys 5 ma-lūnai – Augustaičių, Papartynės, Papilės, Pašilės, Rūdikių.

Kairėje – Simono Daukanto memorialinio muziejaus (Papilė) ekspozicijos fragmentai. Alfonso Katkaus nuotraukos

Seniau Ventos upė Papilės apylinkėse buvo patvenkta šešiose vietose, prie kiekvienos iš užtvankų veikė vandens malūnai.

Augustaičių malūnas – gyventojų jau apleistame Augustaičių kaime, dešiniajame Ventos upės krante. Tai dviejų aukštų gražus, iš išorės dekoruotas raudonų plytų pastatas su rūsiu. Pirmasis malūnas Augustaičiuose pastatytas XIX a. pabaigoje. Šis, mūrinis, – 1932 metais. Ilgą laiką jis priklausė žydams – turtais garsėjusiam Ševoliui Vilkiui ir Leibai Kušmanui, prekiaavusiems grūdais, sėmenimis ir miltais. Vėliau, apie 1938 m., malūnas atiteko Š. Vilko sūnui (jį naciai sušaudė 1941 m. rudenį Šiaudinės miške).

Po Antrojo pasaulinio karo malūnas perėjo komunalinės įmonės, vėliau – „Gegužės 1-osios“ kolūkio žinion, o 1963 m. buvo perduotas Papilės paukštininkystės tarybiniam ūkiui. Po 1991 m. jis priklausė Papilės žemės ūkio bendrovei, o vėliau buvo parduotas verslininkui Algirdui Martyšiui. Malūne yra išlikę visa, ko reikia, kad jis pradėtų vėl veikti. Garsūs, vertingi jame esantys 1927 m. Švedijoje pagaminti švediški valcai, kruopų darymo mašina. Artimiausiais metais malūno šeimininkas čia planuoja įrengti muziejų.

Papartynės malūnas – Ventos upės pakrantės Papartynės slėnyje. Šiame malūne veikė fabrikinės gamybos turbina, buvo naudojamos dvi poros girnų, pitlius. Čia ne tik maldavo grūdus, bet ir gamindavo elektros energiją, pjaudavo medines lenteles, malks-

(Nukelta į 26 p.)

Kairėje ir viršuje – Simono Daukanto memorialinio muziejaus (Papilė) ekspozicijos fragmentai. Alfonso Katkaus nuotraukos

Papilė; Simono Daukanto antkapinė plokštė Papilėje.

Simono Daukanto memorialinio muziejaus (Papilė) ekspozicijos fragmentai. Danutės Mukienės ir Alfonso Katkaus nuotraukos

(Atkelta iš 25 p.)

nomis vadinamas. XIX a. pab. – XX a. pr. malūnas priklausė Joniškiams, nuo 1934 m. – Isaakui Vilkui (1941 m. nacių sušaudytas Šiaudinės miške). Malūnas veikė iki 1953 metų. 1999 m. jis perėjo verslininkų žinion. Jie atstatė buvusią užtvanką, įrengė hidroelektrinę, nemažai ką pertvarkė malūno pastate, sutvarkė aplinką.

Ventos upės pakrantėse, netoli malūno, randama prieš 150 mln. metų gyvenusių suakmenėjusių gyvūnų liekanų.

Papilės malūnas pasiekiamas nuo Papilės miestelio einant Ventos pakrante žemyn. XX a. pr. jis priklausė Domui Borusui, 1931 m. perėjo Jono Mikučiausko žinion. Čia taip pat, kaip ir Papartynės malūne, maldavo grūdus, pjaudavo malksnas, gamindavo elektros energiją, kuri būdavo nukreipiama į Papilės miestelį. Šiame malūne yra veikusi ir vilnų verpykla-karšykla.

Buvusią Pašilės kaimo malūno vietą surandame nuo Papilės miestelio Ventos upelio pakrante keletą kilometrų paėję žemyn. 1927 m. šio malūno šeimininkai buvo Gaselkiai. Yra pagrindo manyti, kad malūnas nebeveikė jau Antrojo pasaulinio karo išvakarėse. Vėliau jis sunyko arba buvo sugriautas.

Rudikių malūnas veikė to paties pavadinimo Rudikių kaime. Čia yra buvusios trys paprasto malimo garnos, pitlius ir kruopinė. Jis buvo populiarus tarp didesnių ūkininkų. Priklausė Elvyrai Gudavi-

čienei ir Antanui Opulskiui. 1936 m. jis perėjo Rudikių Silvestro Ankėno ir Juozo Gaižučio nuosavybėn. Malūnas sudegė Antrojo pasaulinio karo pradžioje.

Viena iš lankomiausių, garsiausių vietų Papilės seniūnijoje – Apžadų kapeliai. Žmonės nuo seno šią vietą laiko šventa. Anksčiau šiose vietose yra augęs didelis miškas. Žmonės jį pradėjo kirsti. Pasakojama, kad, kai likusios tik dvi pušys, pasirodė ženklai, kurie įteigė žmonėms, kad ši vieta šventa. XIX a. pradžioje vietiniai gyventojai pušis aptvėrė, čia pradėjo statyti kryžius, medines skulptūreles. Laikui einant buvo pastatyta ir koplytėlė, bromas su užrašu „Bromas pastatytas dievobaimingų ir geraširdžių žmonių aukomis bei darbu 1815–1932“. Anksčiau žmonės į šią vietą dažnai atvykdavo, norėdami pasimelsti ir paprašyti Dievo sveikatos. Čia net sovietmečiu buvo statomi kryžiai, nors valdžia tai daryti ir drausdavo. Šioje vietoje nuo seno pažymimos Šeštinės, vyksta šventos Mišios, po jų – vaisės. Sutvarkant, prižiūrint šią vietą, daug yra nuveikę Stanislava ir Juozas Prielgauskai, Kostas ir Barbora Šiurkai, Jonas Stulpinas, V. Beniušienė, S. Gauronskienė, Dapšių, Jaugų šeimų nariai.

Iš kaimo turizmo sodybų Papilėje pastaraisiais metais populiariausia „Svajonių slėnis“ (Nepriklausomybės g. 96).

Literatūra:

Papilė [sudarytojai: Vida Girininkienė, Leopoldas Rozga, Rita Regina Trimonienė], Vilnius: Versmė, 2004, kn. 1, 2006, kn. 2.

Interneto leidinys „Papilė“ www.papile.lt.

Dešinėje – Simono Daukanto bareljefas. Autorius – A. Aleksandravičius. Vilnius, 1918 m. Nuotrauka iš RKIC archyvo.

Apačioje – griova Ventos pakrantėje Papilėje. Alfonso Katkaus nuotrauka

